

AMICULU SCÓLEI

fóia pentru naintarea invetiamentului si a educatiunei
la Romani.

Ese in tóta Sambat'a. — Pretiulu abonamentului pentru próvinciile austriace: pe anu 4 flor., pe siése luni 2 flor. 25 cr., pe trei luni 1 flor. 25 cr.; — éra pentru Romani'a: pe anu 30 piastrii (lei), si pe semestru 16 piastrii. — Pentru inseratiuni se vor respunde 5 cr. de serie. — Abonarea se face la postele c. r. si pela DD. corespondinti, si la tóte librariile.

Opiniunile mai nóue despre spiritulu omenescu.

VII.

Omulu e viéti'a cea mai perfecta pe
pamentu.

Omulu este faptur'a cea mai nobila de pe pamentu si dupa elu celelalte. Supunetive totu pamentulu, díce scriptur'a; elu este marirea si coron'a fapturiloru. Statur'a lui cea frumósa si majestósa, manile cele maestre, armoni'a reciproca a organeloru semtítóre, civilitatea si multifari'a aplicarea a membreloru lui, facultatea d'a poté traí in tóte climatele: tóte aceste sunt nisce prerogative esentiale a' omului. O! catu de miraculosu, catu de strordinaru ti-se pare omulu, candu cugeti la cele ce le-a facutu elu; elu a preschimbatu faci'a pamentului, a mesuratu si a scrutatu cerulu, elu si-a facutu síesi sclave poterile cele mai mari si mai ingrozítóre, elu s'a pusú in comerciú cu d-dieu celu viu. Dar' ce este omulu? este numai animalulu celu mai desvoltatu, mai perfectu in natura? este elu o glind'a si flórea naturei? Dá, asiá dícu naturalistii si materialistii grosi. Ei nu vedu nimicu alt'a in omu decatu o fiinti'a a naturii cá tóte fiintiele, unu obiectu alu zoologiei. Materialistulu pune pe omu intr'o linia cu animalulu dar' pe unu punctu ceva mai inaltu. Schubert díce, ca intr' adevéru

intre animalu si omu nu este nici o legatura; omulu e cu totulu deosebitu si stà peste animale. Déca materialistii mai noi nu ne-arú negá si mai departe, si mai multu, atunci ei nu ar' fi asiá de periculosi. Omulu ar' fi omulu care intr' adevéru sí este, (I Moise, 1, 27,) si de care se recunósce elu însusi pe sine, (Mat. 5, 48,) togma si deca elu a devenitu omu numai prin nenumerate studii desvoltátóre si perfectionátóre. Deca omulu ar' fi numai unu animalu desvoltatu, atunci ar' trebuí cá se-se mai fie intemplatú si se se mai intemple acésta minune, cá adeca, din animale se-se fia desvoltatu si se-se desvólte ómeni, pentru-ca legile naturei suntú imutabili; ei! dar' de minuni d'acestea nu ne spune nime, chiar' nice istori'a decandu a inceputu ea, apoi noi inca nu vedemu minuni séu mai adevératu minciuni d' acestea.

Materialistii nu voru se véda in omu altu ceva decatu numai unu animalu, nu voru se scie de destinulu lui dupa mórte si astu-felu néga pe d-dieu, nega adevérule, néga vertutea. In aintea loru relegiunea e o nebunia, o fantasma, o papusia cu carea insieli poporulu nepriceputu cá pe unu copilu micu. Ei! dar' se intrebamu pe acesti omeni rateciti, pe acesti materialisti miserabili, se-i intrebamu, cumu-si documentéza ei asertiunile loru scalciate? Acést'a vomu audí-o mai la vale. — Despre d-dieu, despre destinulu omului dupa mórte, despre

resplătire, despre imortalitatea spirituală, numai aceia se potu îndoi cari órbeca în o speculațiune, în o sofistica langedă, și nu scrutéza natur'a, nu iau aminte la legile ei. Frumóse sunt cuvintele lui Hufelandu: „omulu „dăce elu“ nu este medularulu celu din urma și celu mai perfectu dintre animale, precumu lu-facu anatomistii și fiziologistii, nu, ci elu este medularulu celu d'antăiu a unui lantiu spiritualu de fiintie, a unei lumi spirituale. Catu de adevéru este prima acést'a sant'a scriptura dăcandu, ca „ap'a a produsu animalele ce traescu în apă, aerulu și pamentulu cele ce traescu în aeru și pe pamentu; é' pe omu l'a facutu însuși d-dieu după chipulu și asemenarea sa, și i-a însuflatu spiritulu divin.“ Astu-felu d-dieu celu atotu-potinte a împreunatu spiritulu cu pamentulu.

VIII.

Trupulu omenescu cá potere

Omulu e o fiintia dualistica, cum se dăce, și totuși unu întregu, o sistema strictă. Elu costă din trupu și sufletu séu spiritulu; dar' aceste două parti nu sunt deosebite d'o laltă cá foculu și ap'a, nu sunt două principii opugnante. Cele ce sunt cu totul deosebite d'o laltă nu potu se stee împreună, legate între sine. Natur'a nóstă pamentéscă și spirituale stău în legătura nemidilocită. Cele moritóre au atrasu la sine pe cele nemuritóre, cele putreditóre pe cele neputreditóre, cele pamentesci pe cele ceresci. Candu d-dieu a formatu pe omu din pamentu, candu l'a creatu elementele lui vidibile, totu odată i-a datu viét'a cea mai perfectă de pe pamentu, i-a însuflatu o schințea d-dieéscă, spiritulu. Acéstă alcătuire din pamentu și spiritulu arată o armonia și o afinitate, și nici de cumu unu contrastu. Trupulu omenescu, acéstă adevérata minune d-dieéscă, are menirea cá se manifesteze poterea ce jace în elu, se arate viétia. Poterea cea mai perfectă nevediuată este aceea, care însufletiesce trupulu

omenescu, pe care lu-vedemu noi, lu pipăimu și-lu simțimu ca există într'adeveru. Acéstă potere ascunsă, despre care noi numai prin aceea ne convingemu ca există, căci vedemu lucrările ei, acéstă potere, dăcu, o numimu sufletulu, și spiritulu. Cu tóte-ca trupulu cu spiritulu facu și suntu unu întregu óreca-tu-va tempu, totuși potemu dăce ca elu este numai locuint'a temporară, numai portatorulu și instrumentulu spiritulu pentru manifestarea și împlinirea lucrărilor lui pe acestu pamentu. Trupulu e întogmitu numai pentru trebile lumii acesteia, elu numai ajută spiritulu cá se póta lucrá pe acestu pamentu, elu midilocesce cá spiritulu se-si póta deprinde și desvóltá facultățile și poterile lui în comerțulu de tóte dăilele alu omenimei. Trupulu și sufletulu atât de tare sunt împreunate și legate la o laltă în acéstă viétia, catu nici unulu nu se póte despartí de altulu, fora d'a nimicí cu totulu fiint'a omului. Omulu după trupu și sufletu este o unitate; elu póte fugí, vedé, audi, cugetá, fantasiá, lucrá; dar' cá se póta elu face acést'a, trebuie cá trupulu lui se se afle în o stare normală, sanctosu. Orbulu are ochi stricati de totu séu numai defectuosi, și astu-felu spiritulu séu nu vede nimicu prin ei séu vede numai reu. Totu astu-felu e și la surdu.

Pentru cá se demustramu ca omulu consideratu și mai d'a própe, dar' numai cu privinția la cele interne, e o fiintia dualistica séu ca constă din minte (anima), sufletulu și spiritulu (animus, anima și spiritus, ψυχή, νόυς și πνεύμα; nephesch, ruach, și neschamah), trebuie se rationamu cam asiá: trupulu séu materi'a din care costă elu, cu privinția la semburele și fiint'a internă încă trebuie se-se considere cá potere. Totu ce e creatu cu trupu (materia) posedă o astu-felu de potere misterióasă. Tóta existinț'a nóstă esternă, în catu adăca apăremu, ne aratamu în lume, nu se baséza pe ceva esternu, ci fundamentulu ei este o potere in-

terna, ascunsa, misterioasă. Déca cetitorulu a-césta potere voiesce s'o numésca sufletulu lucrurilor, bine! nu-i stau in cale. Se luàm d. e. o sementia séu unu simbure, si se ne intrebamu ce este acelu sembure. Déca vomu luá in privire numai materi'a lui, care o vedemu, o sentímu si-o potemu prinde cu mana: vomu díce ca éca este unu ce putreditoru si pieritoru; ér' deca ne vomu abstrage dela materi'a séu form'a lui vidíbila, si vomu cugetá ca semburele ascunde in sinulu seu o fiintia, cá se dícemu asiá, care acumu n'o vedemu dar' care in adeveru esista, atunci nu ne potemu indoi nici decumu ca in acelu simbure nu esista inca si unu ce neveditu, o potere. In o ghinda e ascunsu unu stegeriu inaltu, pomposu, va se díca, e ascunsa poterea, facultatea d'a se face acestu stegeriu. Dar' pentru-cá se-se póta desvoltá suntu necesare óre-cari conditiuni esterne, cá adeca, ghind'a se-se puna in pamentu, se plóia, se aiba sóre si aeru. In ou este ascunsa poterea, facultatea d'a se nasce o pasere, déca spre acestu scopu concurgu si se indeplinescu conditiunile necesare, adeca clo-cirea. Togma astu-felu si trupulu omului, elu in sine nu este alt'a de catu o potere ascunsa, care iá imbracaméntulu séu form'a de omu. Cele ce le díseramu pan' aici se paru cu totul drepte, nu mi se paru inse drepte ceste urmatóre, ca adeca acésta potere fundamentala nevediuata a trupului, ar' fi d'a-se deosobí de aceea potere care au insuflat'o d-dieu in omu, adeca de sufletu séu de spiritu. Acestu tria-lismu, este cu multu mai maestrítu, de catu dualismulu. Trupulu este o materia; dar' pentru-ce nu fia sufletulu si spiritulu poterea lui fundamentala? Nu este de lipsa cá se cautamu unu midilocu óre-care, pentru-cá se legamu spiritulu de trupu. Candu se departa poterea, atunci materi'a se risipe, form'a de mai nainte se nimicesce. Candu mórtea desparte poterea interna de materia, de trupu, a-

tunci spiritulu renasce in o viétia mai sublímá cá cea pamentésca. Ce opu frumosu si miraculosu este trupulu omenescu, candu cugetamu la aceste schimbari! Spiritulu se intórce in imperiulu luminei, trupulu s'asimila materiei din care s'a sculatu!

Sciri scolastice.

Italia. Cabinetulu din Turinu a emis unu rescriptu catra guvernulu din Milana, prin care se demanda cá de aci inante se incete d'a se mai propune in scóle studiulu relegiunei, ci numai dominec'a se se adune copii de ambe secse in beserica séu la scóla si acolo apoi se li se propuna religiunea. Acestu rescriptu a produsu o via misiccare pe campulu invetiamentului. In marele ducatu Toscana, preutimea cu archieppulu Lamberti din Florentia, s'a opusu acestui rescriptu, nevoindu a-si lasá drepturile si influinti'a de pana acumu asupra scólei. Multi suntu d' aceea parere, ca despartíre scólei de beserica ar' fi numai o ilusiune. Dar' se facu multe demustratiuni in favórea acestei despartíri pentru acarei realizarea se straduescu ministrii Peruzzi si Pisanelli. Partid'a ce voiesce despartírea a luat la procesu formalu pe eppulu din Modigliana, care se opune cu cerbicosia la ori-ce reforme pe campulu invetiamentului. La Arno de susu inca mergu lucrurile incalcite, acolo inca se opunu nóue-loru reforme. Dar' cu totul altu-mintrea merge in Livorno, unde nóuele reforme afla aprobare si spriginire. — Din aceste potemu vedé ca ideea despartírei scólei de beserica totu mai tare se latiesce si se intaresce,—ea va strabate cu incetulu chiar' pana la treptele tronului santului parinte.

Anglia. In Londonu, dupa raportulu unei Asociatiuni scolastice, 1862 au fostu 204 scoli dominicali (de domineca) cu vr'o 30,000 scolari, 172 scoli de di cu 1800 scolari si 211 scoli de séra cu 9000 scolari. Scólele industriale au fostu cercetate de 3600 scolari. Totu in acelu anu au fostu aplicabili 2800 invetiatori, cari au propusu fora plata, 310 invetiatori si 420 inspectori au fostu aplicati.

Egiptu. „Spettatore egiziano“ publica unu planu de nóue reforme in invetiamentulu din Egiptu. In fia-care satu se se redice o scóla, care copii au s'o cerceteze in cursu de patru ani. Invetiatorii se voru

platí de catra statu dupa numerulu scolariloru. Copii n'au d'a platí nimica, adeca iuvetiamentulu e gratuitu, ba pelunga aceea statulu si imbraca copii si le dà prandiu. Ei au se invetie Coranulu, se scrie arabicesce, se cetésca si se compute. Prin capitalele districtelor se voru redicà scoli mai inalte, si elevii din ele, tóte cele de lipsa le voru capetá dela statu, si pe lunga limb'a turcésca si arabica voru mai invetiá si o alta limba. Scól'a centrala din Cairo, unde elevii se sustienu asemenea pe spesele statului, dupa planulu ei de invetiamentu, sémena cu academiile comerciale din Europa. Elevii cei mai buni, i tramite statulu in Europa pentru-cá se se perfecioneze mai in colo.

Materiale de instructiune.

Conversare cu pruncii din geografi'a Ardealului.

(Dupa chart'a compusa de d. Spiridonu Fetti).

Aducetive voi amente, jubiti copilasi, ce ne-a torturatu pre noi aici in scóla, ba si in alte scoli mai mari pana in tempu presentu, lips'a unei charte geografice compuse in limb'a nóstra natiunala, care amu suptu dela bun'a nóstra maicutia, sciti voi Niculae si Demetriu si cestia-lalti, cum ne trudeamu panà acumu, pre charte geografice compuse in limbi streine? voi me intrebati atunci pre mene, óre pentru ce nu avemu si noi, charte geografice in limb'a nóstra? Éra eu ve respundeamu, asteptati inca pucintelu, si vomu avé si noi; si éta acésta lipsa mare, acésta dorintia fierbinte ni se implini. D-lu Spiridonu Fetti cu mana maéstra desemnà Ardealulu, decopià patri'a nóstra in vestimentele ei natiunale, in limb'a nóstra romana. Vedeti acséta charta de pe parete este chart'a ompusa de zelosulu romanu d-lu Spiridonu Fetti. — Vedeti muntii cei maestatici, ce ne ocolescu patri'a nóstra, cum stau desemnati de frumosu pre charta, — aducetive amente ca in sinulu acestoru munti se luptá odata strabunulu nostru Traianu, imperatulu celu vestitu, cu Decebalu regele Daciloru, omulu celu maestru in artea resbelului, pre la ani 105 dupa Christosu, si dup' aceia mosii nostri, totu in léganulu acestoru munti maestatici, suspinara cu dorere óre cativa seculi, sub jugulu celu crudu alu barbarismului (sub Gepidi, Huni, Goti, Avari, etc., si in urma sub Unguri) si totusi, vedeti, nece cea mai aspra vérga n'a pututu nimici pe romanu, ci elu a remasu pana astadi plinu de viétia si de spiritu, si d-dieu i-a tramisu barbati cari se se ingrigésca de

viitoriulu lui. — Ei! copii dar' noi aducandu multie-mita fierbinte d-lui Spiridonu Fetti pentru marea usurare si ajutoru ce ni l'a intinsu, se ne apropiemu de charta si se vedemu ce scimu din ea?

Invetiatorulu. Sci-mi-ai spune, Emilie, cum se marginesce patri'a nóstra?

Scolariulu. Patri'a nóstra se marginesce la resaritu cu Moldava, la média-nópte cu Bucovina si o parte a Ungariei, éra la apusu cu Ungaria si Banatu, la médiadi, cu Romania. —

Invetiati. Ce pusetiune are patri'a nóstra Transilvania?

Scol. Patri'a nóstra Transil. e incungiurata, de tóte partile cu munti maestatici, cu culmi inalte cá cu nisce muri. —

Invet. Dara in laintru ce pamentu are?

Scol. In laintru are pamentu cam delosu, de unde d'icu unii ca s'ar' trage numele Ardealu, adeca Ardealu. Dar' cu tóte-ca are multe dealuri, pamentulu patriei nóstre totusi e fruptiferu, produce bucate bune vinuri, si póme.

Invet. Ce comori ascundu pamentulu si muntii patriei nóstre in sinulu loru?

Scol. Pamentulu si muntii patriei nóstre ascundu in sinulu loru auru, argentu, feru, plumbu, cusutoriu, sare, ape minerale si alte metale si minerale.

Invet. Cari munti suntu mai insemnati in giurulu patriei nóstre?

Scol. In giurulu patriei nóstre suntu fórté multi munti insemnati, in sa eu voi numerá pre acestia numai:

1. Muntii de média-nópte unde mai naltu e Ciblesiu de 5776 urme, (unu ramu din muntii Lapusului) si In au de 7160 urme inaltu (unu ramu din muntii Rodnei.)

2. Muntii de resaritu, unde mai nalti suntu:

- a) Muntii Giurgiului cu Calimanu;
- b) Muntii Ciucului cu Nagy-hagymás de 5681 urme inaltu. —
- c) Muntii Tri-scaunelor, unde e Búdös, in care se afla mai multe fontane minerale; se dice, si e probabilu, ca acestu munte odata a vomitu focu.
- d) Muntii Hargiti de 5573 urme;
- e) Muntii Brescului cu Nemere de 5176 urme.

3. Muntii de média-di, unde mai insemnati suntu:

- a) Muntii Buzeului cu Csukas de 6217 urme;
- b) Buceci in Tiér'a-Berseii de 7942 urme;
- c) Pétr'a-craiului de 7101 urme. d) Muntii Fagarasiului cu Negoii de 8064 urme, celu mai in-

naltu munte din patri'a noastră, e) Surulu de 7259 urme, f) in partea drépta a Oltului se afla, Frumósá de 7169 — Paríngu (Slavoiu) in muntii Sábiiului de 7670 urme; g) Ralediatulu in Tiér'a-Hatiegului de 7855 urme; sub pólele acestuia se afla siese locuri, cele mai frumóse si mai romantice din Ardealu, trei de catre m. n. si trei de catre m. d. Ap'a din aceste trei locuri de sub pólele de m. d. se inpreuna la olalta, si forméza unu ramu alu Streiului, — in partea stangá a acestui ramu, indepartare cam de $\frac{1}{2}$ milu, se vede saluletiulu Gradiescea, asediatu pe ruinele Sarmisegetusei, resiedinti'a lui Decebalu regele Daciloru. Traianu candu a batutu pe Decebalu a ruinatu acésta cetate si pe ruinele ei a redicatu vestit'a cetate Ulpia-Traiana.

4. Muntii apuseni, unde mai insemnati sunt:

a) Cerna(Rusca) de 4307 urme; b) Sietrasiu de 4093 urme; b) Vulcanu de 3999 ur.; d) Biharia de 5860 urme;

5. Muntele Crasnei séu Mesesiulu, in partea de m. d. acestui munte, se afla Pórt'a Mesesiului, pre care au antratu Ungarii cu ducele loru Tuhutum in Transilvania prela 888 dupa Christu, candu guberná in Transilv. domnulu Romaniloru Gellu, (Gelou), care erá cu residentia in opidulu asiá numitu Gilau care se afla in partea apuséna a Clusiuului, cam in departare de 2 mile. —

Invet. No! Emilie mi-spusesi muntii care sunt mai insemnati in giurulu patrii noastre, ba si alte insemnati despre densii, — dara spune-mi acuma Dealurile din laintru, pana la ce inaltime se inaltia preste faci'a marii?

Scol. Dealurile din laintru se innaltia dela 500 pana la 1500 urme dela faci'a valiloru dintre ele; éra faci'a valiloru, e redicata peste faci'a marii dela 600 pana la 1200 urme.

Invet. Dar' comunicatiunea in ce inlesnire se afla in patri'a nostra?

Scol. Ea se afla cu fórté mari greutati impreunata pentru natura locului cea delósa, si in afora aru fi togma cu neputintia, de nu cumva s'ar incalecá muntii si déca riurile nu aru taiá pasuri prin ei.

Invet. Dar' patri'a nostra facia cu tierile vecine in ce pusetiune stá?

Scol. Patri'a nostra stá mai susu asediata cá tierile vecine, din cauza ca, din tierile vecine la noi nu vene nece o apa, dar' dela noi merge la ei. —

Invet. Acum deca patri'a nostra e asiá ingra-

dita cu muntii, pre unde trecemu in tierile vecine?

Scol. In tierile vecine trecemu pre pasuri séu trecatori destinate spre acést'a.

Invet. Sci-mi-ai spune care sunt acelea?

Scol. Acele sunt urmátórele, a) catra Romania sunt pasurile Vulcanului, Pórt'a Traiana (pasulu Turului rosiiu), Branului si Buzeului; b) catra Moldavia, pasulu Oituzului, Gimesului, si Tulgiesului; c) catra Bucovina, pasulu Bârgáului; d) catra Ungari'a, pasulu Lapusului, Crasnei, Huedinului, si Halmagiului; e) catra Banatu, pasulu Dobrei si a Pórtéi de feru.

Invet. Dar' despre ape ce mi-ai sci spune?

Scol. Despre ape sciu, cumca tóte se nascu din senulu patrii noastre, fara de a veni vreun'a din tierile vecine, si unele sunt statatóre éra altele curgátóre. Curgátóre s. e. sunt Muresiulu, Somesiulu si Oltulu s. a.

Invet. Care sunt mai insemnate din cele curgátóre?

Scol. Din cele curgátóre mai insemnate sunt: Muresiulu, Somesiulu, Oltulu, si Ternavele amendóue.

Invet. Acumu spune-mi tu de unde se nascu aceste?

Scol. a) Muresiulu se nasce din muntii Ciucului in Secuime, aprópe de satulu romanescu Vaslabu, si curge prela Reginulu-sasescu, Osiorheiu, Uióra, de unde se póte naegá, si pre langa Deva, care fusese cetate de a lui Decebalu, catra care fugindu Decebalu de fric'a soldatiloru lui Traianu, s'a lasatu in sabia sa, si a asiá a moritu; apoi p'aici Muresiulu ese catra Banatu si Ungaria si se vérsa in Tisa; — b) Oltulu se nasce éra din muntii Ciucului spre resaritu dela Muresiu si totu spre resaritu dela opidulu G. G. Miclausii, in departare cam de $1\frac{1}{3}$ mile de locu, si curge antaiu spre média-dí, apoi spre média-nópte si in urma mergendu cam spre apusu média-dí trece in Romania; c) Somesiulu e compusu din dóue ramuri, unulu se nasce din muntii Rodnei si se numesce Somesiulu-mare, altu ramu se nasce din muntii Biharului, si se numesce Somesiulu-micu, aceste amendóue se impreuna la Desiu si curgu din patria afora catra Solnoculu-de-midilocu; d) Ternavele amendóue se nascu din muntii rasariteni, in partea stenga a Muresiului, si curgu departate un'a de alt'a cam $2\frac{1}{2}$ mile, adeca totu cam $2\frac{1}{2}$ mile e distanti'a din Ternava-mare pana in cea mica, si apoi indata din diosu de opidulu Blasiu, se impreuna la o-

lalta si se ducu pana la satulu Mihaltiu unde se vérsa in Muresiu.

Invet. Dar' afara de aceste nu mai suntu?

Scol. Ba mai suntu mai mici precumu: Ariesiulu care se nasce din muntii Biharului si mergundu pre langa opidulu Torda, la satulu Vodasedu se vérsa in Muresiu, si Streiulu sub care isi ascunse Decebalu comorile de fric'a faimosului Traianu prela anu 105 d. a. Chr. mai in colo Cerna, Ampoilu, tóte se vérsa in Muresiu, mai in colo Fekete-ügy, Bêrsa, Homorodulu, si Cibirulu, tóte se vérsa in Oltu, mai in colo, Sieulu, Lapusiulu si Crasna, se vérsa in Somesiu, —

Invet. Spune-mi ceva despre apele statatóre!

Scol. Apele statatóre inca suntu fôrte numeróse, mai alesu in Campia, cumu suntu Lacurile dela Tiagu, Giaca, Mihasiu, Zau, Taureni, in aceste se afla fôrte multi pesci si gustosi; mai insemnatu este Laculu Santana din Secuime, aprópe de muntele Búdös, si lazelele cele afunde si limpedi din muntii Hatiegului, Sibiuului, Fagarasiului si Rodnei; mai este unu síru de lacuri care se incepe dela San-martinu de Campia, pana la Lechintia in Muresiu, si cele dela Budatelicu, Dêmbu, San-Petru, Sieulia etc.

Invet. Spune-mi cum e clim'a si fructivitatea in patria nóstra?

Scol. Aceste in patri'a nóstra suntu deosebite, dupa cumu e deosebita pusetiunea locului. —

Invet. Ce produse cuprende Transilvania in senulu seu?

Scol. Ea cuprende auru, argentu, arama, feru, plumbu si ape sarate, sare, ape de scaldatu, ape calde, ape amare, ape de intrebuintiatu cá medicina, ape pucióse etc.

Invet. Dar' din imperati'a planteloru?

Scol. Din acést'a se afla totu feliulu, folositóre atatu pentru ómeni, catu si pentru animale, erbi de totu feliulu, lecutóre, de coloritu, si de alte, arbori frumosi, pomi, paduri intense care facu $\frac{1}{4}$ dia Transilvania, lemne bune pentru focu si maestria.

Invet. Dar' poporatiunea catu e de mare?

Scol. Acést'a dupa numerarea sufleteloru din 1857 finita in 31. Octobre totu in acelu anu e de 2,173,704 suflete. Locuitorii se distingu tare dupa religiune, limba, si origine;

Invet. Care natiunalitate e mai impoporata?

Scol. Mai impoporata e cea romana adusa din Italia de stralucitulu Traianu prela anu 106 dupa Cchr. candu a batutu pre Decebalu fôrte complitu in dóue

renduri si l'a invinsu si pustitu cu totulu, si vorbesce limb'a romanésca ce e sora cu cea italica. —

Invet. Spune-mi cele lalte natiuni de unde-su?

Scol. Cea unгурésca a venitu din Scitia, din Asia, sub ducii ei, prela 894 dupa Chr., in Ungaria, ér' in Transilvania, prela 904 dupa Chr., sub Tuhutum;

b) Sasii au venitu cam prela 1141 si 1141 sub Geisa alu II-le, regele Ungariei, dela Renulu de diosu cei d'antaniu, si din Germania cei alalti si apoi ei au innaintatu multu cultur'a pamentului si maestriile;—

c) Ciganii au venitu mai de multu de 400 de ani din Asia unde duceau viétia nomadica, care datina o tienu si astadi, Ciganii cu corturile, umblandu din tr'unu locu in altulu;

d) Iudeii se afla respanditi dela ruinarea Erusalimului prin Titu ducele Romanu prela 70 de Chr. prin tóta tier'a traescu cu fertulu venarsului si alte negotiatorii;

e) Armenii au venitu prela 1671; si ei au mai parasitu limb'a, primindu cea unгурésca, si traescu cu negotiatorii;

Invet. Spune-mi ceva despre impartlirea politica a Transilvaniei?

Scol. Transilvania se imparte: a) In 8 Comitete, adeca: comitatulu Solnocului, Dobocei, Clusiului, Turdei, Albei-inferióre, Hunedórei, Cetatei-de-balta, Albei superióre; — b) In patru Districte, adeca: districtulu, Fagarasiului, Nasaudului, Brasiovului, si alu Bistritiei; c) In 14 Sedrii care-su urmatórele, Sedri'a De-Trai, Cicului, Odorheiului, Osiorheiului, Ariesiului, Orastiei, Sebesiului, Mercurei, Sabinului, Mediasului, Sighisiórei, Nocrului, Cincului si Rupei.

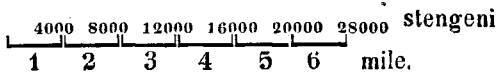
Invet. Cate orasie are Transilvania?

Scol. Transilvania are: 16 cetati, 79 orasie, 2622 sate cu predie la olalta. Din aceste cetati de capetenia este Clusiulu, capital'a tieei si resiedinli'a Guberniului Transilvanu, o cetate fôrte pompósa. Brasiovulu, cetate avuta negotiatorésca, aice este unu gimnasiu romanu; totu aci ese si Gazeta Transilvaniei, cu Fóia pentru minte etc., celu mai vechiu diaru romanu in Austri'a. Sabinuulu, asemene cetate industriósa, unde se afla mai multe institute de crescere, si Episcopi'a greco-orientala; aici inca esu dóu'e foi romane, adeca Telegrafulu Romanu si Amiculu Scólei*), aici se afla si Academia de drepturi, mai in colo Alba-Iulia, cetate fortificata si fôrte bine intarita prin siantiuri si muri.

*) Dar' Organulu pedagogicu?

In vet. Spune-mi ceva despre determinarea distanței în Transilvania.

Scol. Dar' care poftiti? între Alba-Iulia și Clusiu? Acésta distanța e cam de 11 mile, și se pôte afla asiá: Mai antaniu iau o hartuția îngusta și lungă, se ajungă din semnul Clusului până în semnul Albei-Iulie, séu de e și mai lungă cu unu capetu o puu în semnul Clusului, și cu cel'a-laltu o indreptu spre Alba-Iulia, și unde e în dreptu de Alba-Iulia, pe hartuția puu unu puntu cu cerus'a, apoi distanția hartei dintre Clusiu și Alba-Iulia o aplicu pe masur'a Chartei ce are figur'a ast'a:

și dîcu că distanția hartei odata cuprinde masur'a chartei tóta éra a dóu'a numai până la alu 6-le milu, și asiá $6 + 5 = 11$ m asiá distanția dintre Alba-Iulia și Clusiu e 11 mile, după acestu modu se pôte determiná ori-ce distanția în Transilvania.

In vet. Mai încolo nu mi-ai dá sci' ceva deslusîri despre chart'a Transilvaniei compusă de d-lu S. Fetti?

Scol. Mai știu încă că: 1. Uitandume sub sírulu „clasificare orografică“ vediu standu unu síru de litere roși în pusețiune perpendiculară asiá:

A. síru muntii Nordici,	{ Aci va să dîca că pe chart'a ast'a a Transil. comp. de d. S. Fetti, unde voi vedé A mare se întindu muntii de médie nópte, unde e B. cei resariteni, unde e C, cei de
B. „ „ Ostici,	
C. „ „ Sudici,	
D. „ „ Vestici,	

médiadi, unde e D, cei apuseni, și asiá acele litere ne spunu pre unde se întendu ori-ce síruri de muntii în Transilvania — cetindule și uitandume după ele pe charta; 2. sub chart'a vediu din diosu sírulu mai nalti de 5000° peste suprefaci'a mării, și la începutulu sírului unu semnu, ce va să dîca că unde vomu vedé pre muntii acelu semnu, acolo e mai naltă de 5000° muntele, peste suprefaci'a mării, și asiá la cele lalte semne de de suplu se pôte sci', — 3) Totu lengă charta se vede asiá: Explicatiunea semnelor și unu semnu roșiu, carele va să dîca, că ori unde ilu vomu vedé pe charta, se știu că acolo este cetate fortificată, însă nu-lu vedem fără numai la Alba-Iulia, prin urmăre numai dînsa e fortificată; asiá se pôte sci' și despre semnele mai în diosu puse.

In vet. Ei, ca tu Emilie ști geograf'a, esti geografu întregu!

Cianu-mare 1863 10. Maiu s. v.

Arone Boca, m. p.
docinte comunalu.

Varietati.

Ospitalitatea Arabului. La Arabi până în diu'a de adi ospitalitatea este o detoria sântă. Mahomedu a pus acésta că porunca în Coranu, că adevă pe fia-care ospetu se-lu țienă, dăca are elu voia, trei dîle, ingrigindulu cu tôte cele de lipsă. Mahomedu a promisú dóue-dieci de bunătăți celui ce va observá detori'a sântă a ospitalității. Cine observá ospitalitatea, dîce elu, acél'a va castigá întieptiune, adevă se va întiepti, rugăciunile lui voru fi ascultate, copii lui voru castigá poteri trupesci și sufletesci, vitele lui se voru înmulți, și-lu voru bine-cuventá strainii. În mijloculu Arabiei, ospitalitatea este observată și practisată cu cea mai mare ingrigire, și acél'a care nu ar' primí la cas'a sa pe vr'unu strainu, e urgisitu de toti. Dăca vr'unu strainu merge la vr'o casă și se rógă de selasiu, pentru-că pe acolo nu suntu carciune, ei nu-lu întréba că de ce natiune séu relegiune se țienă, ci-lu primescu cu tóta reverința și-i dau bucatele cele mai bune, și asiá-lu țienă trei dîle, ba în casu de nevoia lu si apara că se nu i-se întemple ceva neplăceri. Și candu pléca é' la drumu, caseni lu bine-cuventa și rógă cerulu că se-lu duca în pace. Catu de gata suntu arabii pentru d'a sacrificá ori-si-ce numai că se implinésca sânt'a detoria a ospitalității ne pôte arată din destulu urmatorulu esemplu. Unu oficiru francesu, carele a caletoritu mai multu cu sierbitorii sei prin mijloculu Arabiei, naréza următoarele: Unu arabu l'a ospetatu pe elu și pe trei sierbitori ai sei trei dîle îndelungatu cu cea mai mare curtenia. Și candu a amblatu se plece é' la drumu, arabulu i dîse: eu te-am ospetatu pe tine și pe sierbitorii tei trei dîle și ti-am ingrigitu caii, implinesce-mi și tu acumu o rugare a mea. Togma cri mori unu copilul alu meu. Elu a fostu bolnavu candu ati sositu voi la mine, dar' eu nu v' am spusu, că nu cumva pentru acésta se ve cada cu greu a remané la mine; candu a moritu încă nu v'am spusu, că se nu ve stricu anim'a, și mi-am opritu muerea că n'aintea vósta se nu plîngă séu se se arate cu anima rea, machinita. Acumu ve rogu ajutati-mi se-mi îngropu co-

pilulu. Francesulu misicatu din fundulu animei de acésta portare a arabului, si-propuse se implinésca rogarea pe catu numai va poté mai bine, si cu ochii plini de lacrimi petrecù elu cu sierbitorii sei mortulu pana la mort-mentu.

— Aligatorulu in Africa de média-dî. Unu calatoru povestesece urmatóarele: In 28. Decembre 1862, dormeamu pe malulu dreptu alu riului Leeba, unde togma esíse afara doi aligatori, cari suntu o specia de crocodilu. Dar' pe lunga acestia erau multi pui, cari stá la sóre pe nesipu. Noi iutandu-ne in cóce 'n colo, damu d'unu cuibu plinu de gaoci. De adór'a aflamu unu cuibu cu 60 de óue mari, cam cá cele de gâsca. Muerusc'a dupa-ce óue, acopere óuele cu nesipu si se duce la puu cari au esítu din óue; eai duce la apa si-i invétia se prinda pesci de cei mai mici, pen-tru-ca hran'a de capetenia a aligatoriloru suntu pescii, pe cari ei i prindu fórte usioru cu cód'a loru cea soldiósa. Fórte arare ori esú ei afara la uscatu, cá se-si castige hran'a, la uscatu esu mai cu sama numai cá se-se sorésca. Ei prindu pescii mai cu sama nóptea, si candu manca facu unu sgomotu cu gur'a, care nu-lu poti uitá usioru déca l'ai audítu odata, atatu e de straordinariu. — Puu cari esíse afora impregiurulu unde dormisemu noi nóptea, erau lungi cá de 10 de-gete si aveau ochi galbeni, si nu erau asiá spariosi. Deca damu cu cate ceva dupa ei, se intorceau inde-retu si músicau obiectulu cu care amu datu, si mára-iau cá nisce catiei mici. Locutorii manca óuele loru cu celu mai mare apetitu, dar' numai galbenusiulu lu-manca, ér' albusiulu nu. Se mira omulu, ca locuito-riloru nu li frica de aligatori, cu tóte ca s'a intemplatu ca unii au cadíutu prad'a loru. Copii au datin'a ca in nopti frumóse se jóca pana tardíu la luna, si candu se ducu la riu se se spele de pulbere, odata i apuca cate unu aligatoru si-i omóre.

— Numele lui Domnedieu in patru li-tere. Magii si alti vrágitori cari se ocupau cu lu-cruri misterióse, obscure, cabalistiche, au tienutu ca a- ceea trebue se fia unu mare misteru, ca adeca in lim-bile multoru popóre numele lui domnedieu costá numai din patru litere. In unu manuscriptu vechiu se afla numele lui domnedieu la diverse popóre in chipulu urmatoru:

Abisini — Agzi Iapanesi — Zaka.
Albanesi — Bogo. Iliri — Boog.
Angolani — Anub. Indieni — Tura.
Asiri — Adad. Irlandesi — Dieh.
Beoti — Aris. Islandesi — Gudi.
Bohemi — Bueg. Italiani — Idio.
Brachmani — Pora. Latini — Deus.
Califorenni — Solu. Mauri — Abag.
Canadeni — Biub. Mesopotami — Bosa.
Caramanieni — Suna. Mecsicani — Alli.
Chilensi — Hana. Moscoviti — Bila.
Cirenei — Popa. Peloponesi — Sypi.
Cermuni — Gott. Persi — Zimi.
Egipteni — Theut. Peruani — Mora.
Englesi — Good. Poloni — Hoba.
Francesi — Dieu. Scoti — Goot.
Georgieni — Moti. Sineseni — Teli.
Greci — Theos. Spanioli — Deos.
Etruri — Esar. Tatari — Anot.
Holandesi — Godt. Tibetariu — Gena.
Unguri — Bogi (ba la Sêrbi. R.)

— **Tesaurulu de monumente istorice** deschide abonamentulu pe anulu alu 2-lea cu urmatóarele cuventu:

„Tesaurulu va urmá inainte si in anulu viitoriu totu cu esactitudinea si regularitatea de pana acumu. Invitamu deci pre toti amicii istoriei nationale se bine-voiésca a spriginí si in viitoriu acésta intreprindere, ca-ci, afara de abonati Tesaurulu nu are nici unu altu spriginu.

„In tomulu II vomu intrerumpe publicarea monu-mentelorui Michaiu V., spre a ne ocupá mai multu de Moldavia si de Transilvania. Intre altele, vomu publicá pre Ioppecourt, Gorecius, Gratianus; documente din Archivulu secretu din Berlinu, s. a.; apoi, despre Horia, Closca si Crisianu, impreuna si portretele ace-stora, care sunt deja si litografite s. a. s. a. Illustrulu literatu Italianu, astadi concetatianulu nostru D. Vegezzi-Ruscalla din Turinu, intr'o epistola din 17. Aprile a. c., 'mi scri'e: „Speru, scumpulu meu Domnu, a visitá in a-césta tótna archivele Banco di Giorgio in Genova, si de a ve tramite pentru Tesauru documente istorice needite asupra vechieloru relatiuni dintre Genova si Romania.“

„Tomulu II se tiparesce pre charthia velina.“